

22. Mélyebbre a hálót!

Alapíge: Luk. 5. r. 3—8. v. „És mikor leült, a hajóból tanítá a sokaságot. Mikor pedig megszűnt beszélni, monda Simonnak: Evezz a mélyre és vessétek ki hálóitokat fogásra. stb.“

Távol legyen tőlem, hogy cselekedeteink erkölcsi értékét az általuk elért sikertől tegyem függővé. A jó önmagába véve jó, akár jár siker nyomában, akár nem. Jézus evangéliumával semmi sem állana nagyobb ellentétben, mint az emberi cselekedeteknek a siker szempontjából való értékelése. Jézus nem azokat a gazdagokat nevezi boldogoknak, akiknek minden lépése dús kamatot hajt, hanem a lelki szegényeket; nem az igazságok birtokosait, hanem az értük küzdőket és háborúságot szenvedőket; nem a hatalom polcán ülőket, hanem a tűrőket és a szenvedőket; nem azokat, akik megvannak elégítve, hanem az éhezőket és a szomjuhozókat; nem az üldözőket, hanem az üldözötteket. Előtte a cselekedet forrása: a szív dönti el azoknak erkölcsi értékét. Nem az az irányadó, hogy miképpen ítélnék az emberek, akik csak a külsőt látják, hanem az, hogy miképpen ítéel Isten, aki a belsőt is látja. Azért mondja: „Valamit cselekedtek, szívetek szerint cselekedjétek, tudván, hogy nem az embernek, hanem Istennek cselekszettek“.

Azonban Jézusnak emez alapvető felfogásával koránt sincs ellentétben a fölolvastott alapíge, amelyben a sikertelenül kísérletező tanítványokat a sikeres munka titkára figyelmezteti s annak útjára terelni igyekszik. Hiszen a sikertelen kísérletek elveszik a munkakedvet, haszontalanul fogyasztják az életerőt s szegényítik az életet. Ezt pedig Jézus nem akarhatta. Míg a sikeres munka táplálja a további törekvést, fokozza az akarat erejét s így gazdagítja az életet. Azért vetünk, hogy arathassunk. Azért versenyezünk, hogy pályadíjat nyerjünk. De a cél és az út egymással szoros kapcsolatban vannak. Rossz úton soha sem fogunk a célhoz jutni, sem bűnös eszközzel az erénynek szolgálni, mert a cél nem szentesíti az eszközöket. Senki sem

koronáztatik meg különben, hanem ha *igazán* tusakodik. Ime így olvad eggyé a lélek és az anyag, a munka és az áldás, a cél és az eszközök. Ezt az igazi összhangot kívánta szolgálni Jézus is, amikor mondta a tanítványoknak: „Evezzetek a mélyre s vessétek ki hálóitokat fogásra!” Minket pedig figyelmeztet, hogy ha eddigi igyekezetünk, fáradságaink és áldozataink nem termették meg számunkra is az óhajtott gyümölcsöket, akkor szálljunk mi is alább az élet felszínéről s *vessük mélyebbre hálóinkat.*

*

Mélyebbre a hálót mindenek előtt az *erkölcsi életben.* Szinte elkoptatott jelmondattá lett a költő hatalmas igéje: „Mind-en ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs.” Csak az a baj, hogy amíg lépten-nyomon hangoztatjuk a tiszta erkölcs hatalmát, addig elsekélyesítettük magát az erkölcs fogalmát s nem mi szállottunk le annak a mélységeibe, hanem körét és tartalmát szűkítettük meg a magunk könnyebbítésére. Ahelyett, hogy az erkölcsöt tettük volna az élet egyetlen szabályozó tekintélyévé, az élet viszonyaihoz szabtuk az erkölcsöt. Az lett reánk nézve az erkölcs, ami kellemesebb és hasznosabb s ami önző érdekeinket jobban előmozdította. Az egyik az igazság betűjében s a jog szőrszálhasogató magyarázatában vélte feltalálni a tiszta erkölcsöt. És amidőn az igazság szent nevében méltánytalanságot követett el embertársai ellen; amidőn az írott jog szentségét hirdetve, lábbal tiporta a szeretet törvényét: akkor önelégülten hirdette az evangéliumi farizeussal: „Uram, há-lákat adok, hogy nem vagyok olyan, mint más emberek.” A másik az életben a csendes szemlélő kényelmes álláspontjára helyezkedett. Nem vette el a másét. Nem csalta meg ember-társait. Nem ártott senkinek. Óvakodott minden rossztól, ami által embertársai ítéletét vagy megszólását kihívta volna. S ebben a csendes visszavonúltságban, ebben az önző magányos-ságban az a tudat boldogította, hogy eleget tett az emberi és isteni törvényeknek. A harmadik megtanulta az erkölcsi paran-csolatokat. Kivülről tudta, hogy mit kíván az erény s mi a bűn. Sőt az evangélium tanításait áhítatos kenetességgel olvasta rá embertársai fejére.

De tovább egy lépést sem tett. Megelégedett a jónak és rossznak az ismeretével. És elhitette magával, hogy ő a maga biblikus ismereteivel a tiszta erkölcs útjait járja. A negyedik a maga szűkkörű faji és nemzeti érzéseinek, vagy felekezeti hittanának a védő sáncai mögé húzódva, mérgezett nyilakkal lövöldözött embertársai ellen abban a tudatban, hogy ezáltal Isten dicsőségére cselekszik. Vagy mit szóljunk azokhoz a nagy hangú, mellveregető képmutatásokhoz, amelyekkel sokan ámitották a világot s magukat az erény, a hűség s a becsület lovagjainak tüntették fel akkor, amikor lelkük hitvány, alattomos, önző indulatokkal volt telve. Báránybőrben mutatkoztak a nagy világ előtt, de belül ragadozó farkasok voltak. Ime, keresztények, ilyen sekélyes vizeken halásztunk. Itt kerestük a lélek békéjét és boldogságát. Így munkáltuk az élet és a társadalom összhangját. Akkor nem csoda, ha tápláló halak helyett mérges kigyók akadtak horgunkra. Nem csoda, ha romboló és pusztító vihar lett aratásunk. Nem csoda, ha tört szivek fájó panasza, csalódott lelkek néma keserve, sokat veszített emberek égető könnyei emelnek lesújtó vádat eltévesztett életünk ellen.

Mélyebbre azt a hálót emberek s evezetek bennebb az élet vizére! Kutassátok föl az evangélium igaz mélységeit s ott keressétek meg azokat a drága gyöngyöket, amelyek az életnek igaz értékei. Mert az istenországa hasonlatos a mezőben elrejtett drága kincshez, amelyet aki megtalál, az elmenvén, eladja minden marháját, hogy a mezőt megszerezze s a kincset magáévá tehesse. Az eddigi álnok, festett és megrotthadt világotok helyett keressétek meg azt az istenországot, amelyben a szívből származnak az élet cselekedetei, amelyben minden fa, amely jó gyümölcsöt nem terem, kivágattatik és tűzre vettetik. Annak az országnak legfőbb Ura az Isten, aki mindenkinek szerető édes Atyja. Ott nem faj, felekezet, vagy látszat szerint mérik az embereket, hanem lélek szerint. Ott egyetlen törvény van: a szeretet törvénye s az embernek minden cselekedete lélek és élet. Ott az emberek nem irigyek, nem önzők, nem bosszúállók, hanem az irások szerint a bárány a farkassal egy akolban lakik. Ott megbocsátnak egymás-

nak az emberek s még az ellenségek is szeretik egymást. Ott nem a gazdagok, a hatalmasok s az üldözők a boldogok, hanem az alázatosak, a lelki szegények, az irgalmasok, a békeségre igyekezők, az igazságért üldözöttek és háboruságot szenvedők. Kisértsétek meg, keresztények, az evangelium eme mély vizeire evezni s ott bizonyára nem lesz hiába való fáradozástok. Bizonyára nem könnyü ide az út. A vitorlákat ellenkező szelek feszítik. A Jézus igája nehéz. Sok lemondást és nagy áldozatokat kíván. De mindegy. A tiszta erkölcs igaz értékeit csak itt találhatjuk meg. Azért mélyebbre a hálót az erkölcsi világban!

*

De mélyebbre a *vallás világában* is! Korunknak felszabadult gondolat-hullámai az emberiség hagyományos kincsei közül egyet sem ostromolnak olyan óriási erővel, mint a vallásnak őskori szikláját. Ezek a gondolat-áramlatok a legtöbbször egymással is ellentétben vannak, de abban meg egyeznek, hogy a vallást ki kell törölni az emberiség szótárából, mert az csak olyan, mint a gyermek-ruha, amelyből kinőtt a mai kor embere.

Nem lehet céлом ezúttal ez irányzatok célját és kilátásait mélyebben vizsgálni. Azt azonban nem hagyhatom figyelmen kívül, hogy e lelki irányzatok felülkerekedésében nem csekély része van a vallás túlbuzgó apostolainak. Azoknak, akik a vallás erejét, lényegét és jelentőségét néhány hitcikk mesterséges megalkotásával kifejezni hitték. Akik azt gondolták, hogy terméketlen teológiai viták fölidézésével eleget tettek a vallás szent ügye szolgálatának. Akik a vallás címe alatt haragot tápláltak, gyűlölséget szítottak s mesterséges választó falat emeltek ember és ember közé. Akik a vallás zászlója alatt háborukat folytattak, vérpadokat emeltek s börtönbe hurcoltak egyeseket és tömegeket. Akik a vallás ürügye alatt megtiltották a gondolkozást, láncra verték a lelki szabadságot s elnémították a lelkiismeretet. De sokat ártottak a vallás szent ügyének mindazok, akik szemforgató álszenteskedéssel, az előirt szertartások lelketlen betartásával, a templomok szokásszerű látogatásával, az imádságok lemorzsolásával eleget véltek tenni a vallás parancsainak. Akik a vallásból ünnepi ruházatot csináltak s az ün-

nepek elteltével letették az ünnepi ruhát, hogy annál kényelmesebben élhessék megszokott hétköznapi életüket. Mindez a fészínen való halászás volt csupán, ahol egyáltalában nem teremnek a vallás igaz értékei s bármennyit is küzködjön és fáradjon ezeken a helyeken a gyarló ember: itt meg nem találja azt, amit keres: a lélek békéjét és üdvösségét.

Eme céltalan és reménytelen fáradozásban ismét csak a jézusi intelem mutatja meg a helyes útat. Evezetek beljebb s vessétek mélyebbre a hálót! Oda, ahol az élő hit terem, amely Istent s a gondviselés kezét meglátja az élet és a történelem vezetésében s a természet ezerféle változásaiban. Oda, ahol azok a titkos erők fakadnak, amelyek a mi parányi kis életünket a világokat teremtő és kormányzó örök bölcsességgel elszakíthatatlan kapcsolatba hozzák, ahol ezek a titkos erők életünk kiapadhatatlan segély-forrásaivá változnak. Oda, ahol az a szent megnyugvás és lelki aláztatosság ébred, amely jó és balsorsban az istenség hatalma előtt meghajolva így imádkozik: „Atyám, legyen meg a te akaratod.“ Oda, ahol az a szent vágy és erős elhatározás támad, amely tűrni, lemondani, áldozni megtanít, amely mindent kész elhagyni, csak az élő Istent megtarthassa. Oda, ahol kigyúl a szentlélek tüze s valósággá válnak a hegyi beszéd igéi; ahol az igazság és szeretet hatalma nagy tettekre ragadja s istenországába hű munkásává avatja az embert.

Oh sok, nagyon sok titkos mélysége van még a vallás világának, amelyeket Jézus fölfedezett, de utánna megjárni s drága értékeit felszínre hozni még nem igen sikerült. De csak mélyebbre, mindig mélyebbre a hálót s látni fogjuk, hogy milyen dús áldás fogja jutalmazni elszánt kitartásunkat és lankadatlan fáradságunkat.

Azért ti szülők a családi otthonban, tanítók és tanulók az iskolában, minden rendű emberek az élet küzdelmeiben mélyebbre a hálót, hogy közös, lelkes és egyöntetű munkásságunk hozza felszínre a láthatatlan mélységekből az erkölcsnek és a vallásnak ama drága kincseit, amelyek életünknek szebb és boldogítóbb tartalmat adnak s amelyek arra vannak hivatva, hogy újjá szüljék ezt a földhöz ragadt világot. Ámen.

23. Kivel van az Isten?

Alapige: Ján. ev. 16. r. 32. v. „Ime, eljön az óra és immár eljött, hogy szétoszoljatok kiki az övéihez és engem egyedül hagyjatok, de nem vagyok egyedül, mert az Atya velem van.”

Az a testvéries kapocs, mely a Mestert a tanítványokhoz fűzte, bomladozó félben van. Az együtt töltött szép napok emléke, mint a lehanyatló nap viaszszálgárzó fénye a hegyek ormait, még itt-ott megaranyozza a lehangolt lelkeket. De nem-sokára üt az elválás órája. Nemcsak Judás, az áruló, hagyja el a Mestert, hanem meginog Péter, az erős kőszikla, János, a szeretet apostola, Máthé, akinek házába vele az üdvösség költözött és a többi mind, akik mint a szőlővesszők a tőkéből, úgy merítették lelkéből az élet italát — mind elszakadó félben vannak. Szomorú sejtelmek köde üli meg a Mester szívét. Hiszen nehéz volt eddig is az élet, amíg vele volt mind a tizenkettő. Súlyos összemérkezései voltak az irástudókkal és farizeusokkal. Hordozta a rágalom keresztjét, átjárta szívét a gyanúsítások mérgezett nyíla. Kesergett és szomorkodott az emberek rosszasága miatt s elszánt küzdelmet folytatott a bűnök megátalkodottsága ellen. De a nehéz napok, a könnyek és verejtékezések után jöttek ismét a bizalmas együttlét üdítő és új erőt adó órái, ott a Galileai tengeren vagy a Tábor hegyen, Cézárea tartományában vagy Bethániában, ahol kipihente fáradalmait s az a tudat, hogy bár kicsiny, de elszánt sereg áll mindig a háta mögött, megacélozta akaraterejét. És ime mindezenek vége. Közeledik a szomorú egyedülvalóság. Egyedül állani ebben a rideg és önző világban! Jó barátok nélkül, el-lenségektől körülvéve! Elhagyatva, mint a viharverte fa a kopár mezőben! Nem érezni a rokon lelkek melegét s a testvérszivek dobogását! Ne legyen senkink, akinek elmondjuk örömünket s elsírjuk bánatunkat; akinek részvéte enyhítse fájdalmunkat s biztatása erősítse bágyadozó akaratunkat! Óh kísértéseknek szomorú órája ez, amikor megindulnak a kishitűségnek, a kétség-

beesésnek sötét alakjai. Ez az elhagyatottság nem magányt jelent. Mert magányra szükségünk van. Szükségünk van, hogy e múlandó világ tülekedő lármájából kikapcsolódva, lelkünk magasabb tájakra szálljon. A magány mindig üdítő, termékenyítő és teremtő. Új gondolatokat szül s új utakat mutat a tökéletesség felé. Ezért az élet harcában elfáradva, a magányt keressük; de az elhagyatottságtól félünk, mert az elveszi kedvünket, letöri szárnyainkat s tátongó örvény szélére juttat, amely elnyeli reményeinket, kilátásainkat és eszményeinket.

Ez az örvény kavargott Jézus előtt is, amikor arra gondolt, hogy legbizalmasabb barátai, akikkel három év öröme és szenvedése egybekovácsolta, nemsokára elhagyják. Erőt vesz rajta is a legközönségesebb emberi érzelem, s szomorúan mondja: „Ime, eljő az óra és immár eljött, hogy szétoszoljatok, kiki az övéihez és engem egyedül hagyjatok.” De csak egy pillanatra borúl ez a kínzó sötétség lelkére. A következő pillanatban már egy új világ derűje nyílik meg előtte. A távozni készülő barátok helyett egy atyai áldó kéz integet feléje: a sötétülő földre égi fénysugár derít új világosságot s az emberi kezek és szívek támogatása helyett az isteni jóság és szeretet hatalmát érzi és látja maga mellett. Nem! Ez már nem elhagyatottság. Ez a lélek gazdagodása és önmagára találása. Életet és erőt adó pillanat. Üdítő forrás a tikkadozó vándornak. Elhagytok bár ti, „de azért nem vagyok egyedül, mert az Atya velem van.” Így emelkedik fel a Mester a gyötrő bizonytalanság örvényéből az isteni szeretet bizonyosságának a karjaiba, példát mutatva nekünk is, hogy elhagyatott csak az, aki Isten nélkül él, de aki Istenben és Istennel él, az soha sincs elhagyatva.

Mindnyájan félünk az elhagyatottság kísérteties állapotától. Feleljünk azért ma arra a kérdésre, hogy *kivel van az Isten?*

*

A kiváló magyar költő (Ábrányi E.) szárnyaló képzelete egykor végig járta az egyházi és társadalmi élet különböző megnyilvánulásait, hogy keresse fel az Istent, akit ő elveszettnek hitt. Elment először a nagy palotákba, hol a földi félistenek laknak, hol csillog a márvány s minden színarannyal van

festve. Itt laknak azok, akik élvezik e földi élet minden fényességét s akik törvényeket csinálnak halandó társaiknak. Itt, bizonyára itt e fényes helyeken kell lennie az Istennek is — gondolta magában. De minő csalódás! Isten helyett ott találta „a gőg butaságát s a kéjvágy förtelmét.“

Csalódott szível benyit azután a templomok komoly csendjébe, a zárdák menedékébe, hol csillogó oltárokon, tömjén füst mellett folyik az áldozat s naponta Istenről prédikálnak. Itt van, bizonyára itt kell lennie az Istennek! De minő csalódás! Isten helyett talált „szent kereskedőket, akik belőle üzletet csinálnak.“

Tovább megy a csalódott vándor a tudósokhoz, művészekhez, akik bizonyára egy szép, eszményi világban élve, mindig a szépet és jót keresik, akik fennköltén élnek s nemesen gondolkoznak. Ott van, ott kell lennie hát az Istennek! Még nagyobb csalódás! Isten helyett talált, önző, perlekedő és irigy lelkeket, akik egymást kárörömmel kigúnyolták s mint útonállók tépték s szidták; a nagyobbak gyöngébb társaikat, mint férgemet eltaposták. Hiába keresed elfáradt vándor, itt sem találod meg az Istent.

Még van egy menedék, egy utolsó kísérlet: A nép, az Istenadta nép. Ez bizonyára a maga egyszerűségében, ősi hagyományainak az őrzésében, romlatlan, tiszta lelkében, ez őrizi az Istent. Óh, de minő káprázat! Fordulj el kútató szem, ne tekints oda kereső lélek! Mert ott, ahol Istent feltalálni véled, ott látsz a sors ellen lázadó, hitetlen munkásokat, a börtönökben sáppadozó kiskorú csemetéket. Anyákat, akik megölik csecsemőjüket, apákat, akik kiirtják családjaikat. Nincsen, bizonyára „nincsen ott az Isten, hol ilyenek történnek.“¹⁾

Amit a költő csapongó képzelete látott és tapasztalt egykor, ugyanazt, sőt még többet láthatna tulajdon szemeivel a mai társadalmunkban. Azt tapasztalná, hogy azok a szennyes hullámok, amelyeket ő még csak itt-ott látott, ma elborították az egész közéletet. Láthatná, hogy az anyagimádás, a pénznek túlságos szeretete elvakította az embert, hogy e miatt a csalások, sikkasztások, gyilkosságok napirenden vannak. Láthatná, hogy az ember miképpen lett ellensége embertársának s a szeretet építése helyett miképpen rombol és pusztít a gyűlölet, ha-

¹⁾ Ábrányi Emil: „Keresem az Istent.“

rag és bosszú átkos szenvedélye. Láthatná, hogy még a vallás, és Isten szent neve is csak az önzés takarója lett, hogy leple alatt annál nagyobb biztonságban követhessük el a legégrekiáltóbb bűnöket. Ebben a társadalomban, ahol az erkölcstelenség üli diadalmi ünnepét, ahol kifosztott és megrablott szívek sóhaj-tásai szállnak el, ahol elnyomottak és üldözöttek könnyei öntözik az édes anyaföldet, ahol a Judások örvendenek s a szerető, az igaz s a hűséges lelkek szenvednek: ott nincsen ott az Isten. Bizonyára nincsen.

Hogyan? Hát az Isten, aki annyi vész és vihar, annyi gond és megpróbáltatás között hívséges őriző pásztora, gondviselő Atyja volt az embernek, most elfordult volna tőle s nem énekelhetjük többé a szép zsoltárt: „Az Úr énnékem őriző pásztorom?” De nem, nem az Isten fordult el az embertől, hanem az ember hagyta el Istenét. Kiszakította magát az Istennel való lelki egységből. Háta fordított szent akaratának. Törvényei helyett a saját önző indulatainak és pusztító szenvedélyeinek engedelmeskedik. A lélek világossága helyett a test sötétségére, az erkölcs megnyugtató országa helyett a bűn kietlen pusztá-jára vágyakozott. Ezért van, hogy nem érezzük, mert nem is érezhetjük Istennek közelségét. Nincs fénysugár, nincs erő, nincs eszmény, sőt nincs vágy és akarat is bennünk, amely emelne és lendületet adna földhöz ragadt és bűnbe merült életünknek. Egyéni, családi és faji életünkben egyaránt ezért vagyunk olyan árvák, szárnyaszegettek, kitagadottak és elhagyatottak. Oh mélységes örvény, mely előttünk kavarog! Itt meg kell állanunk s mint a tékozló fiúnak, meg kell keresnünk a kivezető utat. Istent, akit elhagytunk, meg kell találnunk!

*

Istenhez csak egyetlen egy út vezet, amelyet ha eltévesztünk, célhoz jutni sohasem fogunk, de ha rátaláltunk, szent bizonyossággal meglátjuk azt, akit igazán kerestünk. Ez az út a tiszta sziveken vezet keresztül. „Boldogok, akiknek szívök tiszta, mert azok az Istent meglátják”, hangzik a jézusi ígéret. Járhatsz ezen kívül a bölcseknek, a művészeknek, a tudósoknak, az álszenteskedő kegyeseknek az útjain, de őt meg nem

találod. Az a kis gyermek, aki kis kacsóit összetéve szívtisztasággal imádkozik, közelebb van Istenhez, mint te képzelt nagyságodban, eget döngető kegyességében vagy hitet ostromló bölcsességében. Az Istenhez vezető út az evangéliumban ragyogó jézusi erényekkel van kikövezve. Rajta járni nehéz, fáradságos és áldozatos, de sok gyönyörűséggel jár, mint a magasba nyúló hegyek megmászása, amelyek tiszta levegőjükkel s fennséges kilátásaikkal gazdag kártpótlást nyújtanak. Annak az útnak bejáratánál ez a fölirat áll: „Amit akarod, hogy az emberek veled cselekedjenek, te is azt cselekedd másokkal.“ Aki nem érez erőt erre a lemondásra, az ne is lépjen rá arra az útra, amelynek minden fordulójánál irányjelző gyanánt ott van az a kő, „amelyet egykoron az építők megvetettek volt.“ Ez az út a tiszta s a nemes erkölcsnek az útja. Aki ezen nem tud járni, vagy ezt el akarja kerülni: az sohasem látja meg az Istent. Ezért meg kell fordítanunk a kötelességek sorrendjét. Nem teljesíthetjük addig Isten iránti kötelességünket, amíg embertársainknak valami panasza van ellenünk. „Aki nem szereti embertársát, akit lát, miként szerethetné Istent, akit nem lát.“ Csak az erkölcs fundamentumán építhetjük fel az igaz Isten templomát. Az a vallás, amely erkölcstelenségre indít, bosszút és gyűlöletet hirdet: a legnagyobb istenkáromlás. Isten előtt nem lehet gyűlöletesebb, mint egy álszenteskedő és erkölcstelen farizeus. Énekelheted a legszebb himnuszokat Isten dicsőítésére, kiáltozhatod naponta: Uram! Uram! de ha felebarátodnak valami panasza van ellened, minden dalod s minden beszéded csak „zengő érc és pengő cimbalom“ s előbb-utóbb meghallod Mestered lesújtó ítéletét: „Távozz tőlem gonosz lélek, nem ismerlek tégedet.“ És meghallod Istened hangját: „Irgalmasságot akarok és nem áldozatot!“ Szóval az emberi szívek összedobbanásából, a testvéri szeretet közös munkájából s a hívő lelkek közös akaratából épül föl az a Jákób lajtorjája, amely e földről az égbe vezet.

Kivel van hát az Isten? Nem az árulás díjában kapott pénznek örvendő Judással, nem is a hatalom székében ülő Kajafással, nem is az ingatag jellemű Pilátussal, sőt nem is a gyűlölet és bosszú tüzétől hevített sokasággal, hanem az elárult,

a kigúnyolt, a lenézett és keresztet vivő Jézussal, mert az ő szive tiszta volt, mert lelkiismerete boldogító tudatában ő látta az Istent s ő érezte közelségét. Külső egyedülvalóságában sem volt elhagyott, mert vete volt az Isten.

Isten ma is a jóságban, a szeretetben, a szentségben, a tiszta szív derűjében, a nyugodt lelkiismeret békéjében lakozik. Ha ezekben keressük és megtaláljuk, elhagyhat a világ, de mégsem leszünk elhagyottak, mert velünk lesz az Isten. „Aki a szeretetben marad, az az Istenben marad s az Isten abban.”
Amen.

24. A lelki fejlődés útja és célja.

Alapige: Máté V. 48. „Legyetek azért tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes.”

A fölolvastott alapige — mondják sokan — egyike azoknak az evangéliumi parancsolatoknak, amelyek a földi élet viszonyaival, a lehetőség határaival s az emberi tehetségek korlátaival nem számolva, kivihetetlen és megvalósíthatatlan dolgot kívánnak az embertől. Hiszen a tökéletesség Isteni tulajdonság, amelyet mi még elgondolni is alig tudunk. Hogyan tűzhetnők hát azt ki magunk elébe megvalósítandó célul? Isten végtelen lény, aki fölül áll a tér és idő, a test és anyag korlátain. Hogyan kísérelné meg hát a szűk korlátok között mozgó ember az ő nyomdokaiba lépni? Isten lélek, aki magában foglal minden fényt és szentséget, amit elménk elgondolhat. Miként emelkedhetnék e földnek gyarló gyermeke a világosság és tökéletesség Istenéhez? Jákób is csak álmában látott olyan lajtorját, amely ezt a földet az éggel összekötötte. Csak egy ilyen ábrándos és álmadozó lélekben fogamzhatott meg az a különös gondolat, hogy az embertől Isteni tökéletességet kívánjon.

De bármiként is gondolkozzanak egyesek az alapígéről, én mégis állítom, hogy az az evangéliumnak egyik legszebb

gyöngye, amilyen csak Jézus lelkében teremhetett. Miként hajdan a teremtő szavára a föld színéről eloszlott az ősköd s a világosság terjesztette szét aranyszárnyait: úgy oszlott el Jézus ezen szavaira az évezredes sötétség, mely az ember név fölött borongott. Valóban bemohosult kőfalakat megbontó, börtönök ajtóit megnyitó s a szabadság üde levegőjét árasztó szavai ezek az élet fejedelmének. Keresztelési igék, amelyek az embert egy nagy és szent hivatásra eljegyzik. Józsué trombitája, melynek zengésére leomolnak azok az ősi választó falak, amelyek Isten és ember között állottak. Tűzoszlop, amely jelzi a mindenkori ember előtt az utat az ígéret földje felé. Lobogó, amely minden elért magaslaton mutatja a jelszót: Csak előre! Fölebb! Fölebb! Világító szövétnek, mely a fejlődés útjának végtelenségét mutatja nekünk.

Mit jelent hát ez a szó: ember, emez igék fényében? Nem azt az Ádám és Éva ősbűne által megrontott lényt, aki minden jóra tehetetlen s akinek egyetlen hivatása az, hogy meghajoljon egy könyörtelen isteni végzet előtt. Nem is az a puszta por és hamu, aki többi állattársaival együtt a földön fetreng egész életében. Nem is az őskori rabszolga, aki meggörnyedve cipeli áldozatát telhetetlen isteneinek, hogy azok haragját kiengesztelje. Nem is az az újkori tudós, ki az anyag sívár világán nem tud fölülemelkedni.

Ez igék világában az ember úgy áll előttünk, mint egy öntudatos, szabad lény, ki véges erővel bír, de végtelen a cél, melyre el van hívva. Isten képére teremtett valóság, ki keblében hordozza a tökéletesség isteni csiráit. Földből van formálva, de keblében él az isteni lélek egy szikrája. A szentlélek élő temploma, ki romlandó testében örök értékeket rejt. Az élő Istennek gyermeke, ki élvezi a fiúság minden jogait addig, amíg a vele járó kötelességeket teljesíti. E földön él, de hivatása az ég felé mutat. Gyermeke az Istennek, de hozzá hasonló lehet lélekben. Halljátok és értsétek meg hát mindnyájan az ígét: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes“.

Azonban az igazi nagyság megközelítéséhez az isteni hivatás betöltéséhez a fejlődésnek hosszú útja vezet, amelyen

az ember vagy fölösleges terheket viszen magával, vagy pedig eltéved helyrehozhatatlanul. Azért nem lesz fölösleges ma megvizsgálnunk *a lelki fejlődés útját és célját.*

I.

A gyöngé lelkék a tökéletességhez vezető hosszú útnak az elgondolására is csüggedten és szárnyaszegetten állanak meg s a feladat nagyságától kétségbeesve, így gondolkoznak: Az ember a saját árnyékát át nem ugorhatja. A gyarlóság súlyos végzete nehezedik reánk. Mire való hát erőinket messzire túlhaladó feladatokra vállalkoznunk? Nem sokkal könnyebb-e követnünk az őstermészet bölcs tanácsát s testi vágyaink kielégítésében megnyugodnunk? A nagyratörő álmok, a lelki élet magasba szárnyalása, a tökéletesség eszménye amugyis csak üres ábrándok, amelyekről beszélhetünk, de megvalósítani nem tudjuk soha.

Valóban, ha ez a sivár kétség, ez a terméketlen lemondás, ez az önmagunkkal való bizalmatlanság minden időben általánossá vált volna az emberek között: akkor ma nem tudnának könyveket írni és nyomtatni, gőzhajón járni, a levegőben repülni, villannyal világítani, bibliát olvasni. Nem élveznők az életnek ezerféle más örömét és kényelmét, amelyek mind az ember lelki erejének és kitartó akaratának a gyümölcsei.

A lélek fejlesztésének, erőink tökéletesítésének az útja nem megjárhatatlan és nem kíván elhordozhatatlan erőfeszítéseket. „Ide naponkint kevés is elég, ha minden nap meghozza azt a keveset. A leglassubb járással is nagy utat tehetünk, ha sohasem állunk meg. A lelki munkára nézve a folytonosság a fő. Minden nagy mű kitartó türelem által jön létre. El sem képzelhetjük, hogy mit érhetünk el idővel, hogyha mód felett nem sietünk és van türelmünk kivárni. Nézzük csak a természetet. A fagy és az eső lassú munkája, a glecserek alig észrevehető mozgása lassankint letördeli a sziklafalakat s a sziklába mély szakadékokat váj. Ugyanez az eset az emberi munkával is. Minden nagy eredmény olyan kicsiny erő kifejtések fölhalmozása nyomán jön létre, amelyek magukban véve elenyésző cseké-

lyeknek látszanak. Hajdan erdőségekkel és mocsarakkal borított helyek a lassú munka által termékennyé lettek, útakkal, csatornákkal, falvakkal és városokkal vannak behálózva. A biblia betűit egyenkint kellett leírni s majd a nyomtatott betűket a szekrényekből egyenkint kiszedegetni s úgy jött létre ez a becses könyv. A siker igazi titka mindenütt a kitartó, hosszú türelemben rejlik. Aki a lelki tökéletesség útján előre akar jutni, arra nézve az a fontos, hogy sohase legyen rest. Az idő kimondhatatlanul értékes, mert az eltűnt pillanatok örökre, visszavonhatatlanul elvesztek. Gazdálkodni kell tehát velük¹. Ez az okos gazdálkodás, az idővel való eme bölcs takarékosság viszen napról-napra a lelki fejlődés útján addig a magaslatig, ahol betölthetjük nagy rendeltetésünket.

II.

A lelki fejlődés *célja* szoros kapcsolatban van ama kérdéssel, hogy mit tartunk általában a nevelés eszményének? E kérdésre a különböző korok egymástól nagyon eltérő választ adtak. A régi rómaiak a test szépségét és erejét, a zsidók az istenfélelmet tűzték ki a nevelés céljául. A középkor a szent életben, a XVI. század a felekezetiességben, a XVIII. század a felvilágosodásban, míg a XX. század a nemzeti gondolatban látja a nevelés célját. Ma ismét forduló ponthoz értünk s új irányok és új jelszavak nyomódnak előtérbe.

A nevelés célja csak a tudomány lehet. Tudós ember az igazi ember — hangzik az egyik oldalon. Az hagy a legbecsebb örökséget gyermekeire, aki tudományt biztosít számukra. Hadd ismerjék meg a gyermekek az ég és a föld kialakulásának pontos történetét, a növény- és állatvilág fejlődésének a titkait. Hadd lássanak be tisztán az élet és természet törvényszerűségének a csudáiba, mert csak így biztosíthatják maguknak a nyugodt és kellemes életet, a külső jóllétet és kényelmet. Bármilyen nemes szándékok is vezessék e tekintetben a szülőket és tanítókat, mégis pusztán a tudományok ápolását a nevelés céljául el nem fogadhatjuk.

1. Payot Gyula: „Az akarat nevelése”. Ford. Weszely Ödön. Bp. 1905.

Az életre kell nevelni az embert — hangzik a másik oldalon. Ha ezen a hasznosság elvének való hódolást értik; ha ezen jelszó alatt az embert mindenhez alkalmazkodóvá akarják tenni; ha arra akarják előkészíteni a jövő emberét, hogy válogatás nélkül ragadja meg a maga előhaladásának és boldogulásának az eszközeit: akkor tiltakoznunk kell ezen megtevés ellen, amely szép szín alatt akar hamis portékát árulni.

Szakítani a társadalmi renddel és a sok százados hamis kulturával. Vissza az őstermészethez s a gyermeki léleknek adott tényei irányítsák a nevelés munkáját — hangzik ismét egy erőteljes hang. Ez is könnyen tévútra vihet. Hiszen a nevelésnek éppen az a célja, hogy az embert magasabbra helyezze, tökéletesebbé tegye, mint a mivé a természet alkotta.

Mi lehet hát a nevelésnek igazi eszménye s a lelki fejlődésnek célja? Ezt a célt nem az emberen kívül, hanem magában az emberben kell keresnünk. Ezt a célt ki fejezi az alapige, midőn a tökéletességre és pedig az *erkölcsi tökéletességre* mutat rá, ami más szóval azt jelenti, hogy az embert nem pusztán tudóssá, nem is szentté, nem is felekezeti vagy nemzetivé, hanem a szó valódi értelmében vett *emberré* kell nevelni. Igazi ember pedig csak az lehet, aki életében az erkölcsi eszményekhez igazodik s akit ezek vezetnek cselekedeteiben. Az ilyen ember a világ legelső értéke. Szép ez a föld gazdagságával, a növény-, állat- és ásványvilág változataival; szép az ég millió meg millió csillagával; szép a történelem, amely mint egy óriási folyam hozza magával a múlt szinpopompás eseményeit; szép a művészet, amelynek tiszta tükrében az isteni teremtő erő visszfénye látszik és szép a tudomány, amely megfékezi a természet romboló erőit: de mindezeknél fölségesebb egy jó és nemes keblü ember, ki egy igazi erkölcsi világot hord kebelében. Egy országra nézve nem kis jelentőségű, hogy milyen az éghajlata, növényzete, állatvilága, milyenek törvényei, ipari és gazdasági viszonyai; de ezeket messze túlszárnyalja az, hogy milyen erkölcsi alapon állanak lakói s minő erkölcsi eszmények kormányozzák polgárait. Éppen ezért a fejlődés egyetlen célja az erkölcsi tökéletesség lehet. Nincsen sivárabb lélek, mint az, amely megáll a tények pusztá

megállapításánál, amely a virágban csak kocsánt, porzót, szirmokat és bibét lát s amely a történelemben csak az önzés és számító értelem munkáját veszi észre. A tények ismerete csak akkor gazdagítja igazán a lelket, ha eszmévé, igazsággá finomodik. De az eszmék és igazságok is csak úgy bírnak igazi értékkel, ha megfelelő erkölcsi alapokon állanak.

Emez erkölcsileg hanyatló korban, szebb és boldogabb jövőért esengő lelkünknek alig lehet szebb és fölemelőbb útmutatás, mint az alapíge: „Legyetek tökéletesek, miként menyeyei Atyátok tökéletes.” Ámen.

25. Ki volt Jézus?

Alapíge: Márk XV. 39. „És amikor látta volna a százados, aki vele átellenben áll vala . . . monda: Bizony ez ember Istennek fia vala.”

Alig van a kereszténység kérdései között olyan, amely többet foglalkoztatta volna a közgondolkozást s több vitára és nézeteltérésre adott volna alkalmat, mint ez: Ki volt Jézus? Már a kortársai közül némelyek Mózesnek, mások Ilyésnek, Keresztelő Jánosnak vagy valamely más prófétának mondták. Péter apostol pedig ilyen vallomást tett róla: „Te vagy ama Krisztus, az élő Isten fia.” Voltak, akik az Isai törzsökéből kihajtott vessző-szálnak vagy a Dávid családjából származott királyfinak hitték; mások pedig a szegény názáreti ácsmester fiát látták benne. Az Isten által megígért Messiás egyfelől, aki isteni küldetésének tudatában úgy beszél, ahogy még ember nem szólott; a „hiteő” és „ámító” másfelől, aki káromolja az Istent s eltíltja a népet az adófizetéstől.

Halála után pedig, még szenvedélyesebb viták indultak meg kilétéről. Ezekben a vitákban most úgy jelenik meg, mint a teremtmények kezdete, majd mint a testté vált íge. Most az égből a földre alászállott Isten, majd a földről az égbe emel-

kedett ember. Most egy lényegű az Atyával, majd csak hasonló lényegű. Teremtő az egyik oldalon s teremtmény a másikon. Hiában dönti el a niceai zsinat végérvényesen a nagy kérdést Jézus istenségének a kimondásával s ok nélkül sűti rá az eretnekség bélyegét az ellenkező nézetű keresztényekre. A kérdés új alakban ismét felszínre bukkant. Egy akarat és egy természet volt-e hát Jézusban? tette fel ismét a kérdést az igazságot szomjuhozó értelem. Hogy aztán a zsinat és biblia közötti ellentétet áthidalja, ismét megállapította, hogy Jézusban két természet volt: isteni és emberi, de csak egy akarat.

A reformáció már gyökeresebben fogta meg a kérdést. Isten volt-e Jézus vagy ember? Ennek a tisztázását lúzta ki feladatául a hitjavítás szélső bal szárnya. Ami Servétnek, a genfi vértanunak s a két Socinusnak úttörő munkája után sikerült is Dávid Ferencnek, aki a biblia alapján és az ő prófétaik lelkének meglátásával helyreállította Jézusnak eredeti képét s ennek eredményeképpen megalapította az unitárius egyházat itt Erdély földjén, örök dicsőséget szerezve ezáltal hazánknak.

De az igazság munkája nem olyan, mint a romboló viharé, amely kiméletlenül sodor magával mindent, mi csak útjába akad, hanem inkább olyan, mint a tavaszi napsugáré, amely lassú, fokozatos munkával megtöri először a tél páncélkérget s azután millió meg millió magban, csirában megmozgatja az életerőt s megindítja a fejlődésnek azt a menetét, a melyet aztán semmiféle földi hatalom fel nem tartóztathat. A Jézus személye fölött folyt viták, bár az újabb időben az előrehaladott tudomány és bibliaismeret folytán elég tisztán áll előttünk a kérdés, még ma sincsenek befejezve. Ez a kérdés ma is két táborra osztja a keresztények sokaságát. Egyik oldalon vannak azok, akik Jézus Istenségét elfogadják s így hiszik a szentháromságot, a másik oldalon vannak, akik ezt tagadva, Jézus ember volta mellett foglalnak állást s Istent csak egy személyben imádják. A kérdés ma már nem tisztán elméleti, hanem a gyakorlati kereszténység körébe tartozik s Jézus követése és példányképül való választása tekintetében döntő jelentőséggel bír az, ha vajjon Istennek tekintjük-e őtet, vagy embernek? Azért helyezünk olyan nagy súlyt egy közvetlen

tanunak, a halálát végig néző századosnak a bizonyágtételére: „Bizony ez az ember, Istenek fia vala.” Ebben a rövid mondatban egy elfogulatlan szemtanu, aki látta Jézusnak a kereszten való kínos vergődését, testi és lelki gyötrelmeit, de látta másfelől azt a nagy lelki erőt és nagyságot is, amelyet a kereszt kínjai között tanusított, kettős bizonyágot teszen. Egyik az, hogy az az áldozat *ember* volt, a másik az, hogy *Istenfia* volt.

I.

Jézus *ember* volt. Valóban, ha a pogány századosnak ezt a bizonyágtételét összehasonlítjuk az evangéliumnak többi hitelesnek mondható tudósításaival, tisztán áll előttünk az igazság hogy Jézus nem volt és nem lehetett valamely előre létezett dicsőségből e földre alászállott Isten: igaz Isten az igaz Istenből, hanem a küzdő, a fejlődő, a csalódó, a lemondó, a csüggedő, a szenvedő, a keresztet hordozó és elbukó, mulandó ember. Azok a szép legendák, amelyek életével kapcsolatosan forgalomban vannak s amelyeket istensége bizonyítására szoktak felhozni, nem egyebek, mint annak a tiszteletnek és szeretetnek szüleményei, amelyek az igazi nagy emberek s ezek között is különösen a Jézus életét a bölcsőtől a keresztségig kísérték. Virágok ezek, melyeket a szép és nemes pályára szór a hála és kegyelet, s amelyeket nem szabad az élet alkotó tényezőinek tekintenünk. Múlandók és hervadók ezek, de utánuk is megmarad a való élet, amely ezeket kiérdemelte.

Jézus életét sem a kegyelet eme szép virágaiból kell egybeállítanunk, hanem a történelmi valóság szilárd alapjára kell építenünk. Ezen az alapon állva, Jézusnak már születése az emberi szegénység és nélkülözés megható képét mutatja s találó bevezetése volt annak a nélkülözésekkel teljes életpályának, amelyről későbben ő maga így nyilatkozott: „Az ember fiának nincsen hova fejét lehajtania”.

A szegénység emez örökösét azután a pusztában önmagával nehéz, lelki harcot víva találjuk. Itt megjelennek előtte egyfelől a fény, hatalom és gazdagság tündéri káprazatai; másfelől pedig a szükség és nélkülözés kétségbeejtő képei. Nem könnyü lehetett

az a 40 napos belső tusakodás, amelyben a végén is a lélek diadalmaskodott a test szörnyű kísértésein. Innen útja, szép remények és duzzadó öntudattal eltelve, gyermek és ifjúkora kedves emlékeinek a földjére, vérei és rokonai közé viszi, hogy megkezdje a verejtékes, prófétai munkát, melyre a saját lelke indításából magát elhatározta. És ime itt, ahová olyan nagy bizalommal ment, itt éri az első nagy emberi csalódás, amelyet azután még olyan sok követett. Itt kellett hallania a gúnyos és lekicsinylő megjegyzéseket: „Avagy nem ez-e az ácsmester fia?” És a csalódás szúrós tövisével lelkében, ott hagyja Názáretet eme lemondó kijelentéssel: „Egy próféta sem kedves saját hazájában”.

Az első csalódás el nem csüggeszti, hanem ifjui hévvel s keblében a meggyőződéses igazság szent erejével, a hegyeket mozgó hit bátorságával s szájában az ige csudálatos hatalmával kilép a nyilvános küzdelem porondjára. Ha a szülőföld kicsinyes, szűk látóköre meg nem értette, majd megéri a szépséges főváros, amelynek díszes temploma s hatalmas kőfalai próféta szóra épültek, amelyhez annyi drága történelmi emlék fűződik, ahol laknak a nemzet vezetői, a vallás és Isten szolgálói, akik előtt mindennél drágább az igazság és szeretet evangéliuma, mert ezek deríthetnek az elnyomott és leigázott népre szebb jövőt. Oh, de minő nagy csalódás követte az elsőt. Szomorúan kellett tapasztalnia a szép főváros belső romlottságát és látnia, hogy népének vezetőit az irigység és féltékenység ördögei szállották meg, hogy önző érdekeiket előbbre helyezik a nép jövő boldogulásánál, hogy az így megmételtyezett tömegek között is eláradt a bűn és erkölcstelenség. Szomorúan kellett tapasztalnia, hogy a történelem sötét végzetét fel nem tartóztathatja s a végén az olajfák hegyén sírvafakadva mondotta: „Óh Jeruzsálem, Jeruzsálem, bárcsak eszedbe vetted volna, mi szolgál javadra, mert eljön az idő, amidőn kő kövön benned nem marad. Hányszor akartam fiaidat összegyűjteni, de te nem akartad”.

Kísérjük-e tovább Jézust a farizeusok és képmútatók ellen folytatott nehéz küzdelmeibe, ahol bármilyen nagy erőt fejtett ki az elfogúltság és tudatlanság legyőzésére, mégis utólérte a

legközönségesebb emberi sors: az elbukás? Reámútassak-e arra az alattomos és álnok munkára, amely tervszerűen ásta neki a sirt s készítette a keresztet s éppen egyik barátját és tanítványát választotta ki elárulására? Vagy elmenjünk-e gondolatban az olajfák hegyére, a Gecsemáné kertjébe, hogy ott lássuk a halállal vívódó ember kínos vergődését s halljuk a még mindig bizakodó és reménykedő lélek buzgó imádságát: „Atyám, ha lehetséges, múljék el e keserű pohár én tőlem”? Vagy pedig emlékezzünk-e az ellenség kezei között porig alázott, arcul vert és kigúnyolt bajnokra, akit piros palástba öltöztetnek, nádszálat adnak kezébe s aki a fájdalmak útján a kereszt súlya alatt összeesik? Vagy éppen nézzünk a keresztfán a szomjúság rettentő kínjai között halálos verejtéktől kivert s méltó fájdalmában felsóhajtó mártírra: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet”? Azt hiszem, nem szükség, hiszen ezekből is látható, hogy Jézus közülünk való lény volt. Ki volt téve a kísértéseknek, csalódásoknak, szenvedéseknek, amint mindnyájan ki vagyunk téve. Nézzük reá megalázottságunkban, meríthetünk belőle vigasztalást szenvedéseinkben és erőt a kísértések nehéz óráiban. Ő nem utólérhetetlen és megközelíthetetlen távolban élő isteni lény, hanem igaz a százados bizonyágtétele, hogy *ember volt*.

II.

A százados bizonyágtételének másik fele az, hogy ez az ember *Isten fia* volt.

Isten fiának lenni erkölcsi cél, magasztos hivatás, eszményi lelki állapot. Isten fiának lenni annyi, mint: Isten közelségében élni, akaratát megismerni és teljesíteni, a vele való lelki közösséget minden körülmények között megőrizni, ő tőle függeni, ő benne élni és hozzá hasonló lenni. Ilyen értelemben használták ezt a kifejezést már Jézus előtt is, mert Mózes, Dávidot s általában az Isten nevében s Isten küldetésében járó, Isten akaratát teljesítő prófétákat Isten fiainak nevezték.

Volt-e valaha valaki ezen a földön, aki ezt a lelki magaslattal jobban megközelítette volna, mint Jézus? Ez a lelki

magaslat volt egész életének az útja. Onnan hirdette az Isten akaratát szóval s arról tett élő bizonyosságot cselekedeteivel. Keblében érezte azt a gyermeki kapcsolatot, amely őtet Istenhez fűzte s ezért mondotta: „Mi Atyánk“. E gyermeki viszony eleven érzetéből fakadt eme kijelentése: „Az én kenyerem az, hogy annak akaratát teljesítsem, aki engem elbocsátott“. Az Isten akaratának volt szószólója, amikor a hegyen a boldogságról, a törvény betöltéséről, az imádkozásról, a lelki kincsek gyűjtéséről s a hit gyümölcséről beszélt, amely után a hallgatók megállapították, hogy „soha még ember így nem szólott“. Isten akaratának volt a magvetője, amikor a Galileai szép mezőkön a konkolyról, a mustármagról, az elrejtett drága kincsről, a szőlő munkásokról, vagy éppen a magvetőről szóló szép példázatokat mondotta. Ugyanazt cselekedte, amikor a Jákób kútjánál a samariabeli asszonynak Isten igaz imádásáról szólott, vagy amikor a viharoktól feldúlt Genezareti tavon a tanítványokhoz így szól: „Kicsinyhitűek, miért kéteikédtetek“? Az isteni küldetés magasztos tudata viszi Jeruzsálembe, a szent városba, hogy ott szembeszálljon a népnek vak vezetőivel: a farizeusok és irástudókkal és hogy ott a templomot megtisztítsa a kufároktól. Az Istenhez való közelségét mutatta meg, amikor ellenségeiért így tudott imádkozni: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek“; vagy amikor a kereszt kínjai között is így imádkozott: „Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet“. Így építette meg az istenországáról, a szeretetről, a népek testvériségéről szóló fenséges tanításaiban azt az örök fundamentumot, amelynél különbet senki sem rakhat, mert az ég és a föld elmúlhatnak, de az ő beszédei semmiképpen el nem múlnak. És amit ajka szólott, azt bizonyította be cselekedeteivel is. Ezért, mint az apát megértő, vele együttérző s mindenben az ő akaratát teljesítő jó gyermek: úgy ő is méltán mondhatta: „Én és az én Atyám egyek vagyunk“.

Mindnyájan emberek vagyunk. Gyöngye, törékeny, romlandó és mulandó emberek. Akaratunk megtörik a külső körülmények kényszerén. Nagyratörésünknek határt szabnak emberi tehetségeink korlátai. Legfölségesebb szándékainkat és legkedvesebb reményeinket fölforgathatja az élet vihara. Csalódha-

tunk azokban, akikben legjobban biztunk. Eltáposhatnak és keresztre hurcolhatnak ellenségeink. Hiszen ez emberi sors alól Jézus, a legjobb és legigazabb ember sem volt kivéve.

De él a mi keblünkben is egy isteni szikra, amely akkor ég bennünk a legtüzesebben s akkor világol a legtisztábban, amikor körülöttünk legnagyobb a sötétség; és akkor emel minket a legmagasabbra, amikor a külső körülmények a leginkább ellenünk vannak. Jézusra, mindig csak Jézusra nézzünk, mert bármilyen gyöngék, gyarlók és elnyomottak legyünk, mégis csak az a hivatásunk és küldetésünk, hogy Isten gyermekei legyünk. Ámen.

26. Az Isten ellen való küzdelem.

Alapige: Csel. V. r. 38—39. „Mostanra nézve is mondom nektek, álljatok el az emberektől és hagyjatok békét nekik: mert ha emberektől van a tanács és dolog, semmivé leszen, ha pedig Istentől van, ti fel nem bonthatjátok azt, nehogy esetleg Isten ellen harcolóknak is találhattatok”.

Első tekintetre olyan lehangoló az a tanács, amelyet Gamaliel a zsidó tanács tagjainak ad az alapigében. Hát e szerint elvegyük az embertől a küzdés jogát, a jobbat akarás és jobbat munkálás ösztönét s e helyett arra kárhoztassuk, hogy mindent csak az Istentől várjon s az Istenre bizzon? Hát egyesek és egyesületek tétlenül nézzék, amint a feltűnni és szerepelni vágyók, az önzők és a haszonlesők a társadalom régi kipróbált alapjait felforgatni, a békét és a jó rendet feldúlani akarják? Hiszen akkor az ember tehetetlen bábbá, gondolat és akarat nélküli eszközzé lesz a mindenható Isten kezében. Akkor kárbaveszett fáradság az a munka, mellyel az erkölcselenség terjedését feltartóztatni, a bűn uralmát megtörni, a hamisság és a vallástalanság hódításait megállítani akarjuk. Akkor legjobban a keleti szemlélődés tétlenségével nézni az élet folyását s néma megadással belenyugodni mindenbe, mert a rossz

önmagától is megsemmisül, míg a jó az emberi akarat nélkül is győzedelmeskedik.

Én úgy hiszem, hogy ez igen túlzó magyarázata volna az alapigének. Ilyet nem mondott és nem is akart mondani a köztiszteletben és bécsülésben állott bölcs Gamaliel. Hiszen ő ismerte az életet és a világot. Jól tudta tapasztalatból, hogy ezen a földön a konkoly és a búza, az erény és a bűn együtt terem; hogy az igazság terjedése az erkölcsi világ győzelme itt áldozatokat követel; hogy a sziklákat emberi erővel és akarral kell széttörni, hogy kiválják belőlük az arany. Éppen ezért az ő tanácsának igazi tartalma az, amit ő is mint következtetést levon azokból: „nehogy esetleg az Isten ellen harcolóknak találtassatok“.

Tusakodni, háborút indítani, küzdeni az Isten ellen! Ez az, ami ellen tiltakozik az élettapasztalatokban gazdag öreg bölcs lelke. Ellentállani az Isten akaratának, annak lassú, de folytonos munkáját feltartóztatni akarni — ez az, ami ellen fellázad az ő tapasztalt józan esze, amely azt súgta neki, hogy amint a tavasz ébredését, vagy a vihar száguldását, úgy az Isten akaratának munkáját a gyöngye ember meg nem állíthatja. És mégis nemcsak akkor, régen, hanem ma is a gyarló ember, éppen tudatlanságától és rövid látásától indítva, küzdött és küzd az Isten ellen. Ezért nem lesz felesleges, ha ma rámutatunk az *Isten ellen való küzdelemre*, kifejtve annak *okait, fegyvereit és kimenetelét*.

*

Küzdelem az embernek az egész élete ezen a földön. Aki már nem tud küzdeni, abból eltűnt az élet ösztöne. Csak a halottak hazájában van a tökéletes béke s a teljes nyugalom. Itt küzdenünk kell önmagunkkal és a világgal. Küzdenünk a test életeért s a lélek gazdagodásáért. Küzdenünk vágyaink, reményeink és eszményeink megvalósításáért. Az igazságok diadaláért s istenország terjedéseért. Küzdenünk kell a családjáért, az egyházáért és a hazáért. Legszentebb érzésünk: a szeretet harcot parancsol nekünk. Ki merné mondani, hogy ez a harc az Isten ellen való küzdelem. Óh, meg ne állítsátok a szeretet és igazság lelkétől ihletett embert az ő örökös mozgásá-

ban, az ő fáradhatatlan küzdelmében, mert ez az igazi élet, amely Isten előtt is kedvet talál. Aki ebben a szent küzdelemben győzedelmes lesz, az megtartatik. Aki hiven harcolja nemes harcát, az elnyeri az élet koronáját.

Nem ezekről a küzdelmekről, nem az ilyen tusakodásról szól az alapige. Ott vannak a becsületárulók, a lélekkufárok, akik hitüket, meggyőződésüket dobják a piacra, hogy így elégtessék ki földhöz ragadt lelkük gyűlöletes szenvedélyét. Ott vannak a hatalomnak zsoldos katonái, akik a legszentebb emberi jogok és igazságok ellen folytatnak elszánt harcokat s vad kegyetlenséggel gázolnak keresztül az árvák könnyein s az özvegyek síralmain. Ott vannak a magukat túlélte hagyományoknak s a fejlődő lélek börtöneivé vált kinzó törvényeknek elvakult őrei, akik az emberi hit, gondolat és lelkiismereti szabadság ellen veszik fel a harcot. Ott vannak a lelki sötétségnek, a türelmetlenségnek fanatikusai, akik az igazság napjának feltámadását akarják megakadályozni. És ott vannak még azok a szűklátókörű tudósok is, akik a tudomány szent nevében pusztítják a vallás virágait s rombolják a hitnek templomait. Harcot folytatnak ők is, de küzdelmük tisztátalan forrásokból származik s azért az kárhozatos harc. Árulás az istenországa ellen. Megcsufolása az igazi emberi természetnek. Megdicsőülése a gyarlóságnak. Egy szóval küzdelem az Isten ellen.

*

Amilyen az Isten ellen való küzdelem forrása, olyanok a *fegyverei* is.

Isten akarta, hogy különböző gondolkozásu, érzésű és akaratu emberekből tevődjen össze a társadalom. A természet szépségét a jelenségek változatossága, a színek, az illatok és hangok különfélesége adja meg. Ezek az egymástól eltérő erők egy fölséges összhangba olvadnak össze az Isten kezének bölcs irányítása folytán. Így az emberi társadalomban is ott van igazi élet, ahol egymással versenyre kelnek az eszmék, az igazságok és a gondolatok. Ez a szabad és nemes verseny, amelyben ember emberrel, gondolat gondolattal áll szemben, rugója az élet fejlődésének, eszköze a jobb, helyesebb és igazabb kialakulásának. Nem ilyen nemes versenyre akartak kelni

a zsidó tanács tagjai az apostolokkal. Azok fogaikat már előre „csikorgatták”. Nem az igazságot keresték, hanem a saját kicsinyes érdekeiket védelmezték. Nem akartak versenyre kelni az apostolokkal, hanem őket elnémítani igyekeztek. Nem akarták szeretettel meghallgatni, hanem a gyűlölet és a bosszú vezette szándékaikat. Az eszme terjedésének, az igazság hódításainak gyilkoló fegyverrel és börtönnel szerettek volna útjába állani. Ezért volt küzdelmük az Isten ellen való küzdelem.

Úgy tetszik, hogy az a tűz, amelyet akkor Gamalielnek sikerült eloltania, azóta még sokszor fellángolt a kereszténység történetében. A féltékenység, a harag, a gyűlölet és bosszú fegyverei bármennyire is ellenkeznek a szeretet Mesterének a tanításaival, mégis sokszor éppen az ő nevében állottak útjába az ő igazságai terjedésének. Azok a penészes börtönök, amelyekben a lelki szabadság vitéz leventéi hervadoztak; azok a gályák, amelyeken az evangéliumi hit bátor katonái állottak ki emberfeletti kínokat; azok a keresztek, vérpadok és bitófák, amelyeken az igazságok rettenthetetlen lovagjai szenvedtek vértanui halált: mind a vad gyűlöletnek voltak fegyverei, amelyeket a hatalmát féltő gyarló ember használt az ő Istene ellen.

De azt mondjátok talán, hogy a múltnak eme sötét és véres árnyai eltűntek örökre, visszahozhatatlanul? Ha a saját véres ruházatukban nem is, de annál gyakrabban megjelennek ma is álarc alatt. Mindenütt, ahol gondolatodat, meggyőződésedet vagy hitedet pénzen akarnák megvásárolni; ahol a rágalom és gyanúsítás mérgezett nyilaival kísérik legtisztább szándékaidat; ahol kigúnyolják a szabad szót s üldözik az igazságot: az Isten ellen foly ma is a küzdelem.

*

Vajjon mi a vége és *kimenetele* az Isten ellen folytatott küzdelemnek? Hát lehet-e ezt még kérdésbe is tenni? Avagy megállhat-e az ember, ez a gyöngye és tehetetlen lény, a mindenható Isten előtt? Nincsen-e az Urnak villáma, hogy lesújtson az ő ellenségeire? Nincsen-e ereje, hogy megnyissa a föld mélységes kebelét s örökre eltemesse a vakmerő lázadókat, akik ellene pártot ütöttek? Avagy nem tudná megfékezni az indulatot, amely ellene tör; elnémítani az ajkat, amely szent nevét káromolja?

Emberies kérdések ezek, amelyek Istent is emberi mértékkel akarják és tudják mérni. Az Isten és az ember harcának végét nem egy szomorú csatatér jelzi, amely vonagló hősök véres tetemeivel van megrakva. Sőt a legtöbbször győzelmi babér diszíti az Isten ellen küzdők homlokát s tövis koszorút visznek a Golgotára azok, akik Isten ügyeért harcoltak ezen a világon. Jézus keresztet hordoz, az apostolokat megkorbácsolják s az istenországának többi hős bajnokai is az irigység és elfogultság áldozatai lesznek. Ezen a földön sirnak azok, akik a lélek ihletésétől indítva, az isteni és emberi jogok szentségeért harcolnak, míg gúnyosan nevetnek az önkény és zsarnokság fizetett katonái. Mikor volt rózsás e földön a próféták, az apostolok és a Messiások útja?! Óh bizony nem csoda, ha ezeket látva, sokan megtántorodnak s menekülni igyekeznek a szent ügyeknek súlyedezni kezdő hajójáról. Nem csoda, ha Péter megtagadja az elfogott Mestert s a többi tanítványok is, mint a riadt nyáj, ott hagyják a pásztort. Az utolsó és nagy próbát csak az erős hit s az önfeláldozó szeretet tudja kiállani.

De azért még ne örvendjetekek s ne üljetekek diadalmi tort, ti a bűnnek zsoldosai s istenországának esküdt ellenségei! Látszólagos győzelmekben van bukásotok csirája. Amely kézzel kivégeztétekek az igazságot, ugyanazzal emeltétekek fel a feltámadás lobogóját. Ahol a ti gyűlöletektekek és bosszúállástekek romot és pusztulástekek hagyottekek, a szeretet evangéliuma ott teremtekek új világokatekek. Elbuktatekek Isten ügyénekek bátor szószólói, de ők bukva is győztekek, mert tiszta lélekketekek mentetekek az igazságos bíró elébe, hogy elvegyékek hűségük jutalmát s e földön pedig a hála és kegyelet őrzi nevétekek és emlékütekek, hogy beteljesedjékek rajtekek az irás szava: „Boldogok, akik háboruságot szenvednekek az igazságétekek, mert övétekek a mennyeknekek országa“. A ti Isten ellen való harcotokatekek pedig szégyene a történelemnekek s minden munkátekek és fáradságtekek veletekek egyúttekek oda vesztekek az örök feledés tengerébe a feltámadás reménye nélkül. Igen, mert a bűn gyalázatajára vagyon a népektekek, de az igazság kiragad a halálból. Amely tanács emberektekekől van, semmivé leszen, de az Isten akaratát ember fel nem tartóztektekhatja. Ámen.